

JAGON SAILAREN ARDURAPEKO LEHEN LANARI BURUZ

Baiona, 1999-II-26

Juan San Martin

Gasteizen, iragan abenduaren 18ko batzarrean, Euskaltzainburuak esan zidan Jagon Sailaren eginkizunetaz zerbait prestatu behar nukeela eta hara hemen laburki bederen, euskararen bizibiderako hain beharrezko iruditzen zaizkidan ikus pundu batzuk; eta horien aurrean, nire uste apalean, nola jokatu genezakean.

Oroi, orain baino lehen, frankismoaren denboran, Jagon Saitetik ahal zen neurrian burutu genituela zenbait ekintza euskara suspertzeko asmoz. Adibidez: bertsolari txapelketak, Bizkaiko lehen ikastolak eta bertarako testuak babestea, Euskal Idazle Elkarte eta Itzultzaile Eskolaren sorketa eta abar. Orain beste ekintza batzuri eman beharko diegu lehentasuna. Gure erakunde hau lau Diputazioen babespean sortua denez eta Erret Dekretuzko onarpenaz baliatuz.

Euskara dela eta politikariek tira-bira gehiegiz eta era txarrean agertzen dituzte iritziak, zein alde batekoek zein bestekoek eta gure egitekoetarik bat iritzi horiek bideratze zuzenketa da. Lehenik har dezagun oinarritzat, ONUk 1948an agerrarazi zuen Giza Eskubideen aitortpena, zenbait gomendioren artean non esaten duen: hizkuntza bizi baten hiztunek, bere baitan, berez dutela erabili ahal izateko eskubide osoa. Aitorpen horrek mende erdia osatzean, gai hortaz, iragan abenduaren 18.ean agertu nuen *Euskaldunon Egunkaria*-n artikulua aski luze bat, "Giza eskubideak" zeritzana, 4. orrialdean.

Lehenago, urriaren 24ko *Egunkaria*-n, beste artikulua bat argitaratu nuen, "Eurogutuna" zeritzana. Baionan Eurokarta duintasunez sinatzea Abertzaleen Batasunak, Berdeek, CFDT sindikatoak eta AEK-ak galdegiten zuten egun berean. Izan ere, Estrasburgoko Kontseiluak 1992ko otsailaren 19-21.ean aurkeztu zuen proposamen legea, Europako hizkuntza gutituen alde. Eta gaur egun oraindik geldi dago. Frantziako Errepublika Kontseiluak bere esku omen du hizkuntzei dagokien arazo hau eta bera da Europako Batasunean hizkuntza gutituen alderako gutun horri betoa jarri ziona, arrazoi bidetzat adieraziz bere Konstituzioaren 2. artikulua kontrakoa dela.

Artikulu horrek, horrela, Europaren izaera naturala ukatzen du eta anaikiro elkartasunean bizi ahal izateko era arriskuan jarri. Bestela, esan dezatela nor noren menpe egon behar duen, Europa Frantziarena ala Frantzia Europarena?

Iparraldeko euskaldunek hori nolabait mugiarazteko baliatu beharra dute, baina Euskaltzaindiaren Jagon Sailaren laguntzaz noski. Hortarako sortua bai da gure sail hau.

Espainiak ere, 1978ko Konstituzioaren 3. artikulua aldatu behar luke, Estadupean dituen hizkuntza guztiak behar bezala babesteko. Konstituzio hori onartu baino lehen, Euskaltzaindiak, 1978.eko irailaren 29an, garaiz agertu zuen bezala (ikus *Euskera*, XXIV, 1979, 131-132. orrialdeak).

Zein bata zein bestea, ez datoz bat 1948an ONUk agerrarazi zuen Giza Eskubideen agerpenarekin, eta gu hortaz baliatu gindezke.

Baina, horrez gainera, Hegoaldean ere badugu zerbait gehiago egin beharra, baliabidea ematen digunez *DECRETO 573/1976, de 26 de febrero*-ko Erret Dekreto harek (ikus *Euskera*, XXI, 1976, 5-23. orrialdeetan).

Oroit zer zioen Juan Carlos erregeak 573/1976ko *DECRETO* haren sarre-rakoan: *“Pero junto a esa preocupación por conservar y fomentar la cultura y la lengua transmitida por un pueblo, está también la de promover su desenvolvimiento en todos los órdenes, tanto en el puramente literario como en el de la investigación o la técnica. Para ello, se hace preciso que el idioma tenga acceso a los centros de enseñanza y a los medios escritos y audiovisuales de difusión, con la imprescindible adaptación de su léxico a las terminologías modernas”*.

“Para asegurar estos objetivos nació la Academia de la Lengua Vasca, bajo el patrocinio de las Diputaciones de Alava, Guipúzcoa, Navarra y Vizcaya. La Diputación de Vizcaya acordó en sesión de veinticinco de enero de mil novecientos dieciocho, promover su fundación, y las Diputaciones hermanas se adhirieron a dicho acuerdo. Por otra parte, en el Congreso de Estudios Vascos, celebrado en la antigua Universidad de Oñate en el citado año de mil novecientos dieciocho, se llevó a cabo la consagración de la Academia. Su Majestad el Rey Don Alfonso XIII en la sesión inaugural de dicho Congreso pronunció estas memorables palabras: «Consagraos al estudio y fomento de todo cuanto pueda contribuir al adelanto y progreso del País, cultivad vuestra lengua, el milenario y venerable euskera, joya preciadísima del tesoro de la humanidad, que habéis recibido de vuestros padres y debéis legar incólume a vuestros hijos».”

Gainera, 1976ko urte berean, Espainiako Ministerio de Educación y Ciencia berak argitaratu zuen liburu eder batcan bidez, *Decreto* haren testua, ondotik Euskaltzaindiaren historia laburra adieraziz, *Sobre la Real Academia de la Lengua Vasca/Euskaltzaindia* deritzana. Hitz horiekin baliatu beharra dugu; aldi berean, gure arautegiak Jagon Sailaren egitekoaz dagokionari jarraituz, gaur egungo politikarien aurrean.

Ondotik, euskara hezkuntzan babestea ere ezin ahanzi, beste *Real Decreto 1.049/1979, de 20 de abril* delako hartan dioenez (ikus *Euskera*, XXIV, 1979,

7-11. orrialdeak). Espainian bertan ikus eta jakin dezaten euskara ez dela Sabino Aranak asmatua, baizik Estaduko hizkuntzarik zaharrena eta agian Europakoa ere bai.

Espainia parteari dagokionez, nire ustez, horien arabera, Jagon Sailari dagokio Erret Dekretoa onharturiko arauetan biltzen denean oinarriturik aurrera egitea, besteak beste:

- e) Euskararen enplegua aintzinatzea.
- f) Hizkuntzaren eskubideak zaintzea.
- g) Hizkuntza, gizarte maila guztietan gai bihurtzeko, lan egitea.
- h) Literatur eta ikas lehiaketak eragitea.

i) Filologia eta linguistikako estudioak sustatzea, euskara eta euskal literaturaren irakas-aulkiak sortuz.

Ikus *Euskera*, XXI, 1976, 8. orrialdean gazteleraz eta 18. orrialdean euskaraz datorrena, edo era berean Ministerioak argitaraturiko *Sobre la Real Academia de la Lengua Vasca/Euskaltzaindia* (1976) liburuan, gazteleraz 8. or. eta, euskaraz, 26. or. datorrenaren arabera. Ohar bat eginaz, aditzera eman beharrezkoa zait, liburu honetako orrialdeak zenbakirik gabe datozela.

Euskararen erabilerarako Eusko Legebiltzarrak onartu zuenez, azaroaren 24ko 10/1982 Legearen arabera, Eusko Jaurlaritza da euskararen alde zuzenen jokatzeko ari dena. Baina hala ere hutsak nabari dira eta zaindu beharra dugu. Era berean, Euskal Herriko Udaletan.

Nafarroan, ordea, bertako Legebiltzarrak herrialdeak zatitu zituen *apartheid* lotsagarri batera eramanaz: *a) inguru euskalduna, b) inguru elebiduna, d) inguru gazteleraduna*. Baina, inguru euskaldunean badira euskararik ez daiten nafarrak, inguru erdaldunean euskaldun nafarrak diren bezala. Hori, 1948an ONUk azaldu zuen Giza Eskubideen kontrakoa da. Nafarroa osoak elebiduna izan behar luke, hizkuntzari buruzkoan bertako biztanleek eskubide berdinak izango badituzte.

Hori, Giza Eskubideen arabera, ez da zuzena historian berez *Lingua Navarrorum* delakoarentzat. Baina, horrez gainera, ez dio laguntzen Nafarroako Gobernuak sortu zuen *Ley Foral del Vasconce* delakoari, Aholku Kontseilua jarritz 1986ko martxoaren 11n, 135/1996 Foru Dekretuaren bidez. Dekretu horretan argi agertzen dena, hara hemen bere egitekoa, 4. artikulua dakarrenez: *a) Hizkuntza normalizazioari dagozkion plan orokor eta proiektu arauemaileei buruzko iritzia ematea, horiek onetsi aintzin. b) Hizkuntz plangintza eta normalizazioari dagokienez, Gobernuak eginen dizkion galdereri erantzutea. c) Euskara erabili eta bultzatzeari dagokionez, Gobernuak proposamenak egitea.*

Bestalde, oroi 1997ko apiriaren 25ean Barañaingo Udalarekin gertatuaz. Orduan oso ondo jokatu zuen Euskaltzaindiak (ikus *Euskera*, XLII, 1997, 193-

196). Baina urte askotan euskaraz ari den irratitari orain baimenik ez emateaz zer? Eta nafar Gobernu buruak oraintsu euskaragatik esan dituenetaz zer?

Ez dugu inork esan beharrik kazetaritzaren bidez salatzea ez dela Euskaltzaindiarentzat biderik egokiena. Hortarako beti izango dugu aukera eta denbora eta hobe zaigu zuzenean gutunez adieraztea, edo gaia berez latza edo irris-takorra denean dei egin elkarrekin batzartzera eta ahalik eta erarik diplomatikocnarekin azaldu gure eta berain bete beharra. Oroi, beti eskutan ditugularik ONUren 1948 agiria eta 1976ko 573/1976ko Erret Dekretua eta behin eta berriz oroitaraziz Giza Eskubideak bete beharra, aldi berean gogoaraziz ez deritzaigula ondo kazetaritzaren bidez salakuntzak egitea, zuzenean elkar onarturik eta ahal den neurrian lagunduz baizik.

Lotsarik gabe ari diren politikari edo idazleci bakarrik crantzun behar genieke, gaiak edo jarrerak hala eskatzen duenean. Zeren, alde batetik euskararik ez dakiten abertzale politikoak hor ari dira erdararen aurka eta, bestetik, abertzaleen aurka daudenak euskara politikarekin nahasturik baztertu nahian. Hori ez da legezko, ez aipatu dudan ONUren aholkuan, ez Estrasburgoko Parlamentoan Frantziagatik geldit dagoen Lege proiektuan, ez Eusko Legebiltzarren 10/1982 azaroaren 24koan. Eta Euskaltzaindiak 1976ko Erret Dekretuarekin baliatu ezinik ez du Euskal Herriaren hegoaldean erabiltzeko eta Iparralderako eredu gisa hartuz esan behar direnak esateko.

Beti kontutan izan dezagun egungo talde politikoak baino lehenagotik hor zela gure hizkuntza jatorra. Eta Euskaltzaindiak, bere sorreraz, Araba, Bizkaia, Gipuzkoa eta Nafarroako Diputazioek erakunde hau bere arauekin onartzukoa dela, euskara ikertzeko eta zaintzeko, bi sailetan osaturik: Iker eta Jagon.

Euskal Herriko hiriburuetan ditugun ordekaritzak, ordea, beude adi beren eskualdeetan euskarari buruz zer gertatzen ari denaz eta Euskaltzaindiaren zuzendaritzara berriak eman.

Aldiz, aditzera eman beharra dut, historian zehar euskarak izan dituen eragozpenik nagusienak hor daudela jasoak, bildu ahal izan ditudan neurrian, nire *Euskararen ostarteak* (1998) deritzan liburuan. Liburu honen erabilera errazten du azken orrialdeetan egieiz eta gaiez daraman aurkibideak.